

Лабораторне заняття № 7

ТЕМА: ПІДКЛАС РОЗИДИ – *ROSIDAE* (частина 2)

Мета заняття: вивчити систематичні ознаки, родинні зв'язки, основних представників родин Селерові (Зонтичні), Жимолостеві, Калинові та Бузинові; проаналізувати особливості будови листків, квіток, розміщення плодів на рослинах, спеціалізацію до запилення комахами.

Обладнання: біноклярні та ручні лупи, набір препарувальних інструментів, визначники, таблиці з теми, методичні вказівки.

Об'єкти вивчення: живі та гербарні зразки, фіксовані квітки та колекції плодів представників родин Селерові, Жимолостеві, Калинові та Бузинові.

Завдання 1. Вивчити характерні ознаки селерових. Провести морфологічний аналіз вегетативних та генеративних органів.

Систематичне положення об'єкта вивчення:

Порядок Селероцвіті, або Аралієцвіті – Apiales, або Araliales

Родина Селерові, або Зонтичні – *Apiaceae*, або *Umbelliferae*

Морква дика – *Daucus carota* L.

На прикладі моркви дикої уважно здійснити морфологічний аналіз. Це дворічна рослина з добре розвиненим головним коренем і прямостоячим, розгалуженим, жорстко волосистим стеблом. Листки 3- або 2-перисторозсічені, черешкові, основа черешка охоплює стебло, утворюючи піхву. Наявність піхви, її форма і розміри – важливі таксономічні ознаки. Суцвіття – складний зонтик. Уважно роздивіться будову окремих квіток. В окремих зонтичках крайові квітки зигоморфні (тому що зовнішні пелюстки довші за внутрішні), а внутрішні актиноморфні. Гінецей ценокарпний, з двох плодолистків, які на верхівці залишаються вільними, зав'язь нижня. Будова плодів – найважливіша таксономічна ознака в родині Селерові, тому для них розроблено спеціальну термінологію. Розгляньте вислоплідник моркви, зверніть увагу на ребра, їх кількість та форму.

Зарисувати:

1. частину або цілу рослину з листками та суцвіттям;
2. зовнішній вигляд квітки;
3. плід;
4. діаграму квітки.

Написати формулу квітки.

Завдання 2. Провести морфологічний аналіз вегетативних та генеративних органів одного-двох видів з родин *Caprifoliaceae*, *Viburnaceae*, *Sambucaceae*.

Систематичне положення об'єктів вивчення:

Порядок Черсакоцвіті – *Dipsacales*

Родина Жимолостеві – *Caprifoliaceae*

Жимолость татарська – *Lonicera tatarica* L.

Родина Калинові – *Viburnaceae*

Калина звичайна – *Viburnum opulus* L.

Родина Бузинові – *Sambucaceae*

Бузина чорна – *Sambucus nigra* L.

Більшість представників цих родин – дерева і чагарники, що входять до складу лісових ценозів. Листки прості або складні, без прилистків, розташовані супротивно. Характерні серіальні бруньки, розташовані в листових пазухах. Квітки зібрані в цимозні суцвіття – двох-трьохквіткові дихазії, або, як у маслинових, тирзоїдні, багатоквіткові, китецеподібні та ін. Квітки пластинчасті, чотирьохколові. Чашечка має коротку трубочку, що зростається з зав'язю, віночок трубчастий, колокольчастий, колесоподібний або воронкоподібний. Тичинок від п'ятих до двох, прикріплених до трубочки віночка. Зав'язь нижня або напівнижня, синкарпна, із двох-п'яти плодолистків, однак, у результаті недорозвинення плодолистків, число гнізд у зав'язі може редукуватися до одного (калина).

Усі представники цих родин – рослини, що запилюються комахами. Комах приваблює нектар (жимолость) або пилок (калина), красиві безплідні квітки калини крупніші центральних фертильних і служать орієнтиром запилюникам.

Плоди – ягоди (жимолость), одно- або багатонасінні кістянки (калина, бузина), плоди і зав'язі квіток іноді попарно зростаються (жимолость).

Зробити поперечний розріз через стебло бузини, відзначити ступінь розвитку серцевини. Особливістю бузинових є потужний розвиток серцевини стебла при руйнуванні якої стебло стає трубчастим.

- Зарисувати:**
1. частину пагона з листками та суцвіттям;
 2. загальний вигляд або повздовжній розріз квітки; поперечний розріз зав'язі;
 3. схему будови стебла бузини;
 4. плід;
 5. діаграми квіток.

Написати формули квіток.